

DEBUTUL ȘTIINȚEI ARHEOLOGICE ÎN REPUBLICA SOVIETICĂ SOCIALISTĂ MOLDOVENEASCĂ

Adrian PELIVAN

Catedra Arheologie și Istorie Antică

Cet article est consacré aux débuts de la science archéologique dans la RSSM. L'auteur fait une tentative de reconstruire les premiers pas de l'archéologie soviétique dans cette République. On y expose un large spectre de problèmes: la formation des premières institutions académiques, dont la destination était de connaître et étudier les monuments archéologiques de l'espace d'entre Prout et Nistrou et élucider les aspects visant les premières recherches et expéditions archéologiques d'après la Seconde Guerre Mondiale.

Formarea științei arheologice în Republica Sovietică Socialistă Moldovenească (RSSM) a fost destul de complicată și a avut de parcurs o cale dificilă. După al Doilea Război Mondial, când Basarabia a fost încorporată în URSS, știința arheologică era în stadiul incipient, lipseau atât centrele științifico-academice, cât și cadrele de specialiști din acest domeniu. Această situație se va menține pe parcursul anilor '50 ai secolului XX [1]. Instituțiile academice și universitare în această perioadă erau abia în formare, iar *Baza Moldovenească de Cercetări Științifice a Academiei de Științe (AȘ) a Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste (URSS)*, care se va forma după anul 1945, nu era decât o reminiscență a *Institutului Moldovenesc de Cercetări Științifice în domeniul Istoriei, Economiei, Limbii și Literaturii al Republicii Autonome Sovietice Socialiste Moldovenești (RASSM)*. Trecutul acestui institut ține nemijlocit de însăși apariția de mai târziu a Academiei de Științe, de aceea vom expune aici cele mai importante date legate de evoluția acestei instituții, care urma să se ocupe și de cercetările arheologice din RSSM.

La 30 decembrie 1926, pe lângă Comisariatul Poporului pentru învățământ s-a constituit *Comitetul Științific Moldovenesc* cu statut de instituție științifică supremă a RASS Moldovenești. Titulatura colaboratorilor comitetului era asemănătoare cu cea a colaboratorilor Academiei de Științe: membri de onoare, membri titulari, membri corespondenți și membri colaboratori. Comitetul avea în componența sa secțiile de lingvistică, literatură, istorie, etnografie, economie, studiul artelor [2].

Începând cu anul 1928, în cadrul comitetului funcționa o bibliotecă științifică, iar din 1933 este instituită secția de doctoratură. Ulterior, Comitetul Științific Moldovenesc a fost supus unui șir de reorganizări:

- în aprilie 1934 – a fost transformat în *Institutul Moldovenesc de Cercetări Științifice în domeniul Culturii de pe lângă Consiliul Comisarilor Poporului*;
- în luna august 1934 – este reorganizat în *Institutul Moldovenesc de Cercetări Științifice ale Ținutului Natal*;
- în martie 1935 – din nou este denumit *Institut Moldovenesc de Cercetări Științifice în domeniul Culturii de pe lângă Comisariatul Poporului pentru învățământ*.

În 1939, în baza lui se formează *Institutul Moldovenesc de Cercetări Științifice în domeniul Istoriei, Economiei, Limbii și Literaturii*[3].

După anexarea teritoriului dintre Prut și Nistru de către URSS și formarea RSS Moldovenești, *Institutul Moldovenesc de Cercetări Științifice în domeniul Istoriei, Economiei, Limbii și Literaturii* a fost transferat la Chișinău. În urma izbucnirii războiului sovieto-german, în luna iunie 1941, acest institut a fost evacuat în orașul Buguruslan, regiunea Orenburg, în Rusia [4].

Spre finele anului 1944 *Institutul Moldovenesc de Cercetări Științifice în domeniul Istoriei, Economiei, Limbii și Literaturii* revine la Chișinău, fiind la acea vreme unicul institut științific din RSSM [5]. În anul 1945 institutul a fost supus unui control de către o comisie a Comitetului Central al Partidului Comunist (bolșevic) din Uniunea Sovietică (în continuare CC al PC (b) din URSS). Această comisie a constatat că „*institutul se afla într-o situație critică și nu era în stare să-și onoreze misiunea sa*”. Cauzele principale ale situației date erau: lipsa cadrelor de înaltă calificare, a unor publicații periodice științifice și, îndeosebi, lipsa unei finanțări adecvate. Pentru a îmbunătăți situația în sfera științei și a impulsiona cercetările științifice, comisia a propus crearea unei filiale moldovenești a AȘ a URSS, recomandarea fiind susținută și de către Prezidiul AȘ a URSS [6]. Decizia cu privire la crearea Bazei Moldovenești de cercetări științifice a fost

adoptată de Sovietul Comisarilor Poporului (SCP) al URSS la 11 martie 1946. La 12 iunie 1946 a fost adoptată Hotărârea nr.583 „Cu privire la crearea Bazei Moldovenești de Cercetări Științifice a AȘ a URSS în or. Chișinău” a SCP al RSSM și a Biroului Politic al Comitetului Central al Partidului Comunist (bolșevic) din Moldova (BP al CC al PC (b)M), conform căreia la 29 iunie 1946 a fost înființată *Baza Moldovenească de Cercetări Științifice a AȘ a URSS*, în fruntea căreia este numit academicianul V.P. Volghin [7].

Din lipsa bazei materiale, a sediului și a mijloacelor financiare, Baza Moldovenească a început să activeze abia în anul 1947. La etapa inițială, o problemă dificilă o reprezenta insuficiența cadrelor științifice, statele de personal erau incomplete, iar majoritatea colaboratorilor erau angajați, prin cumul, în instituțiile de învățământ superior. Toate acestea au influențat negativ asupra activității științifice a Bazei Moldovenești. Ulterior au fost întreprinse mai multe acțiuni în vederea pregătirii cadrelor științifice, dotării instituțiilor de cercetare cu utilaj de laborator și literatură științifică, dar situația a rămas critică pe parcursul anilor '50–începutul anilor 60 ai sec.XX.

La 6 octombrie 1949, constatându-se o stare nesatisfăcătoare a lucrurilor în cadrul Bazei Moldovenești, aceasta va fi transformată într-o simplă *Filială Moldovenească a AȘ a URSS*, în fruntea căreia s-a aflat P.Baranov, iar din anul 1954 Iachim Grosul. Crearea și aprobarea structurii Filialei Moldovenești nu a rezolvat însă vechile probleme rămase de la Baza Moldovenească. Principalul impediment era insuficiența cadrelor științifice calificate, îndeosebi a celor autohtone.

Represiunea și expatrierea, din motive ideologice și politice, a unei părți a intelectualității în anii 1940-1941 și în primii ani postbelici a diminuat substanțial contingentul local al oamenilor de știință. Prigonirea acestora, dar în proporții mai reduse, a continuat în anii următori. Printre cei circa 618 lucrători din cultură, știință și învățământ, eliberați din funcție din motive politice în perioada ianuarie 1949–mai 1950, figurau 11 cercetători științifici, dintre care doi au fost deportați [8].

Printre acei intelectuali din Basarabia care au fost condamnați și deportați din motive politice putem să-i menționăm aici pe arheologii Nicolae Moroșan (n.1902, satul Cuconestii Vechi, Basarabia – m. 2 februarie 1944, Moscova) [9] și Victor Adiasevici (n.1898, Rogojeni, jud. Soroca ori Orhei? – m. 1966, Băcioi, Chișinău) [10], cărora li s-au fabricat dosare.

Știința arheologică, ca și învățământul superior din RSSM, depindea în întregime de cursul politic al liderilor de partid din fosta URSS. Statul sovietic continuă politica represivă la adresa intelectualității incomode puterii. Pornind de la indicațiile Plenarei a V-a a CC al PC(b)M, din luna mai 1945, care viza intensificarea „activității în vederea demascării în presă și pe cale orală a crimelor comise de ocupanții germano-români și acoliții lor – naționaliștii moldo-români” [11], organele de partid și ale NKVD-ului au declanșat persecutarea „naționaliștilor moldo-români” din rândurile intelectualilor. Erau declarați suspecți – sau chiar elemente ostile – cei care studiaseră în străinătate (România, Italia, Franța ș.a.), fiii sau fiicele de chiaburi, târgoveți, moșieri, preoți sau, pur și simplu, cei care se aflaseră pe „teritoriul ocupat” între 1941-1944 [12].

La etapa inițială, formarea și consolidarea potențialului de cadre științifice a avut loc mai mult pe cale extensivă, prin atragerea savanților din Ucraina, Rusia și din alte republici sovietice. După ce au nimicit completamente intelectualitatea basarabeană, autoritățile sovietice au purces la crearea unei „noi intelectualități” conducătoare a societății, care, de fapt, va fi alcătuită din mediocrități din toate colțurile URSS, numai nu din populația locală. Această nouă intelectualitate trebuia să reprezinte pătura socială din rândurile muncitorilor și țăranilor. Noua elită trebuia să fie folosită pentru a forma și modela „omul sovietic” în RSSM [13]. Puterea sovietică a luat imediat măsuri pentru crearea acestei noi „clase” de intelectuali, prin intermediul căreia să poată începe procesul de ideologizare a maselor. Autoritățile bolșevice au purces la formarea noilor structuri de învățământ, de la cel primar la cel superior, precum și la crearea instituțiilor culturale și științifice după calapodul celor din URSS, pătrunse de ideologia bolșevică. Aceste structuri erau conduse în mare parte de bolșevici nepricepsuți. Peste tot a fost întronată limba rusă. Prin hotărârile de partid și de guvern au fost aduși din întreg spațiul sovietic așa-numiții „specialiști”, care, împreună cu cei din fosta Republică Autonomă Moldovenească, au completat în scurtă vreme toate structurile executive și legislative de partid. În același mod s-a procedat atunci când au fost create noile structuri științifice. „Specialiști” nou-veniți aveau o pregătire intelectuală slabă, iar majoritatea din ei nu cunoșteau limba, cultura și tradițiile băștinașilor, ceea ce a produs de la bun început o ruptură între cei veniți și cei localnici [14].

Se întreprindeau măsuri în vederea pregătirii cadrelor științifice locale prin intermediul doctoratului (aspiranturii). Asemenea instituții de pregătire a cadrelor științifice au fost deschise în anul 1948 la Institutul

Pedagogic din Chișinău și la Universitatea de Stat din Chișinău, iar 1949 și la Filiala Moldovenească a AȘ a URSS. La începutul anului 1953, la doctorat la Filiala Moldovenească își făceau studiile 26 de persoane, dintre care 6 erau delegați la instituțiile științifice din Moscova și Leningrad. În această perioadă doctorantura a fost absolvită doar de 3 persoane, dintre cele 20 prevăzute de plan. Problemele principale cu care s-a confruntat doctoratul în primii ani de funcționare erau acoperirea parțială a locurilor planificate, exmatricularea doctoranzilor, lipsa experienței în pregătirea cadrelor prin doctorat.

Pe parcursul anilor '50 ai sec. XX au fost întreprinse mai multe măsuri orientate spre ameliorarea situației și perfecționarea sistemului de pregătire a cadrelor științifice prin intermediul doctoratului. Prin Hotărârea comună a CC al PC(b)M și a Sovietului de Miniștri al RSSM din 30 octombrie 1956 „Despre măsurile pentru perfecționarea pregătirii și atestării cadrelor științifice și pedagogice” s-a stabilit că la doctorat puteau fi admise doar persoanele care aveau cel puțin 2 ani vechime în muncă în domeniul specialității alese, cu excepția unor specialități ale științelor reale, cărora li se permitea admiterea la aspiratură imediat după absolvirea facultății. A fost suprimată treapta de pregătire a cadrelor științifice de înaltă calificare numită „post-doctorat” din motivul că ea nu corespundea cerințelor de atunci. Teza de doctor habilitat, care în anii de până la 1956 putea fi elaborată în perioada „postdoctoratului”, acum urma să constituie rodul unei munci de cercetare în instituțiile științifice sau în cele de învățământ superior [15].

Sistemul de doctorat a avut rolul principal în pregătirea cadrelor științifice în ansamblu pe republică. Până în anul 1958 această instituție de învățământ postuniversitar a fost absolvită de peste 200 de persoane. În anul 1955 la doctoratul Filialei Moldovenești se pregăteau cadre științifice la 18 specialități inclusiv în istorie și arheologie. O altă formă de pregătire a cadrelor științifice era delegarea tinerilor specialiști și absolvenți ai instituțiilor de învățământ superior pentru a-și face doctoratul în centrele științifice și universitare din URSS.

Anumite succese au fost obținute în pregătirea cadrelor științifice din rândurile populației autohtone. Conform statisticilor, în 1950 în URSS activau în calitate de cercetători științifici doar 126 de moldoveni, în 1955 numărul acestora a atins cifra de 305, iar în anul 1960 contingentul cercetătorilor științifici moldoveni constituia 590 de persoane [16].

În primii ani de activitate, Baza moldovenească a acordat o atenție deosebită organizării și desfășurării expedițiilor științifice. Acestea aveau scopul de a studia solul, flora, fauna, mineralele utile, resursele de apă, plantațiile de vii, colectarea materialelor de arheologie și etnografie, de folclor și a celor dialectale. Astfel au fost acumulate informații prețioase, care ulterior au servit drept bază pentru realizarea cercetărilor științifice [17]. Una dintre direcțiile de cercetare ale Bazei Moldovenești era și „studierea problemelor de istorie, arheologie și etnografie a poporului moldovenesc” [18]. Pentru a acoperi această direcție științifică, în cadrul Bazei Moldovenești, în anul 1946, a fost înființat Institutul de Istorie, Limbă și Literatură, cu domeniile de istorie și arheologie, de limbă și dialectologie, de literatură și folclor. Institutul dat se va separa în anul 1958, creându-se două institute distincte, cel de Istorie și cel de Limbă și Literatură [19]. Acest lucru a fost, într-o oarecare măsură, un factor pozitiv pentru știința istorică în general, dar și pentru știința arheologică în mod special, deoarece la ședințele plenare ale Institutului vor fi abordate doar subiecte ce țin de istorie, arheologie și etnografie, dar nu și acelea care vizau limba, teoria literară ș.a. Fiind separate, aceste două domenii vor putea evolua aparte și vor avea posibilitatea să se specializeze mai aprofundat. Ca să dăm un exemplu, vom menționa doar câteva neajunsuri în activitatea Secției de istorie și arheologie, semnalate în raportul din 1955 despre activitatea de cercetare și științifico-organizatorică a Filialei Moldovenești. Conform acestui raport, activitatea secției era complicată din cauza:

a) numărului exagerat de ședințe în cadrul secției, care nu avea posibilitatea să discute, în termenele stabilite toate lucrările finisate;

b) completării insuficiente a secției cu cadre calificate. Se recomanda a consolida secția de istorie cu specialiști în arheologie, etnografie etc.;

c) pe lângă faptul că secția are suficienți colaboratori, ei nici nu au o specializare calificată. Astfel că toți lucrătorii din secția istorie sunt nevoiți să citească lucrări din domeniul arheologiei, iar arheologii – din domeniul istoriei din „perioada sovietică” etc. [20].

Acestea și alte probleme au condiționat faptul că deja în 1955 se punea problema separării Institutului de Istorie, Limbă și Literatură în două institute: Institutul de Istorie și Arheologie și Institutul de Limbă și Literatură [21].

În ceea ce privește cercetările arheologice după anul 1945, atât în RSSM, cât și în regiunile învecinate s-au desfășurat în condiții destul de dificile. Cauzele acestei situații au fost generate de:

- lipsa totală a cadrelor specializate ca urmare a politicii de persecuție pe criterii politice și ideologice; chiar și ulterior investigațiile arheologice pe teritoriul RSSM vor fi întrerupte în anii de teroare stalinistă în URSS [22];
- foametea forțată și seceta din anii 1946 și 1947;
- deportările în masă;
- lipsa unor instituții adecvate de cercetare; instituțiile academice și universitare se aflau încă în formare;
- urmările dezastruoase ale războiului etc.

Unul dintre primii arheologi care a întreprins săpături arheologice pe teritoriul RSSM, relatează despre dificultățile acestei perioade în felul următor: „Tancurile stăteau încă arse pe drumuri. Minele prin podgorii explodau – aceasta era un lucru obișnuit pe acele timpuri, iar noi ne țărăm pe pământ pentru a colecta cioburile în rucsacuri, în timp ce de la el mirosea a acid” [23].

În zilele de 1-5 iulie 1946 la Kiev, sub egida Institutului de Arheologie al Academiei de Științe al RSS Ucrainene, s-a desfășurat conferința unională „Perspectivele dezvoltării arheologiei în URSS”. Directorul acestui institut, academicianul, P.P. Efimenko [24], prezentând comunicarea: „Programul cercetărilor arheologice în RSSM” a schițat viitorul arheologiei în spațiul Pruto-Nistean [25].

Primele cercetări pe teritoriul Basarabiei în perioada sovietică, de regulă, erau efectuate de către arheologii veniți din Moscova, Kiev, Leningrad (actualul Sankt Petersburg), Odessa, Lvov etc., dar pe parcursul acestei lucrări își vor aduce contribuția și arheologii din RSSM. Fondatori ai *științei arheologice sovietice moldovenești* sunt considerate în istoriografie, următoarele personalități: academicianul P.P. Efimenko (1884-1969), doctorii în științe istorice T.S. Passec (1903-1968), S.N. Bibicov (1908-1988), G.D. Smirnov (1903-1979) precum și G.P. Sergheev (1907-1974) [26].

Despre arheologul rus Georgii Dmitrievici Smirnov (n. 5 aprilie 1903, s. Bukrino, reg. Reazan, Rusia – m. mai 1979, Chișinău) am vorbit anterior într-un articol din Revista Arheologică [27], din aceste considerente vom aduce la cunoștință doar câteva date noi despre personalitatea sa. Arheologul, G.D. Smirnov își începe activitatea în cadrul Institutului de Istorie, Limbă și Literatură al Filialei Moldovenești, pe 17 ianuarie 1947, fiind angajat în calitate de cercetător științific inferior [28]. Anterior el activase în calitate de istoric, arheolog și cercetător științific superior în cadrul Secției arheologia triburilor scitico-sarmatice și orașelor vechi de la Institutul de Arheologie al AȘ din RSS Ucraineană [29]. Trebuie să subliniem faptul că adeseori în istoriografie este interpretată greșit venirea arheologului în RSSM. Astfel, se vehiculează adeseori părerea precum că el a *abandonat funcția de colaborator științific superior la Institutul de Arheologie și Istorie Veche al AȘ din Ucraina și a venit ca simplu colaborator științific la Secția de economie, istorie, limbă și literatură a Bazei de cercetări științifice din Moldova a AȘ din URSS* [30]. Nu e chiar așa, deoarece în primul rând, el nu a venit benevol în RSSM, ci a fost obligat să respecte ordinul academicianul P.P. Efimenko, care era directorul Institutului de Arheologie din RSS Ucraineană. În altă ordine de idei, în cererea sa adresată lui I.Ciobanu, director al Bazei de cercetări științifice din Moldova a AȘ din URSS pe data de 5 ianuarie 1947, roagă să fie angajat în calitate de cercetător științific superior [31], ceea ce nu a obținut, fiind angajat în calitate de cercetător științific inferior. Deocamdată nu știm care sunt cauzele acestor discrepante sau neînțelegeri ale lucrurilor de atunci, dar în prima fișă de atestare dată de către directorul I.Ciobanu, se menționa că: „G.D. Smirnov întârzie cu concluziile cercetărilor arheologice”, atestându-l în funcția de cercetător științific inferior [32]. Cu toate acestea, anume el va depune toate eforturile pentru a crea în cadrul Institutului de Istorie, Limbă și Literatură, o *secție de arheologie și etnografie*, fiind numit șef al secției respective din data de 1 mai 1956 [33]. În anul următor, pe lângă secția de arheologie și etnografie este înființat Muzeul de Arheologie „în care au fost concentrate obiecte unice privind dezvoltarea culturii materiale a populației din spațiul Pruto-Nistean și din stânga Nistrului, din epoca paleoliticului până în secolul al XVII-lea” [34]. Scopul activității muzeului era salvarea patrimoniului arheologic provenit din săpături arheologice și „reflectarea evoluției culturii materiale și spirituale a comunităților de la paleolitic până în zilele noastre” [35].

La început, lucrările arheologilor se limitau doar la căutarea monumentelor străvechi și descrierea lor. Primele direcții de cercetare erau următoarele: *studierea monumentelor din epoca pietrei, a celor din perioada slavo-rusă și a celor moldovenești din perioada medievală*, mult mai târziu vor fi cercetate și alte epoci [36]. Aceste direcții nu vor fi modificate până la sfârșitul anilor '50 ai sec.XX, fiind o reflectare mai clară a unei politizări masive a științei arheologice în perioada de ocupație sovietică [37].

În luna noiembrie 1945, academicianul P.P. Efimenko a întreprins o vizită în RSSM și în apropiere de satul Costești (raionul Râșcani), în locul numit „La Perla”, a depistat un bogat material ceramic din perioada neolitică. Anterior, în anul 1928, Nicolae N. Moroșan (1902-1944) cercetase aceste împrejurimi [38].

În același an, la sfârșitul lunii octombrie–începutul lunii noiembrie, un mic grup de arheologi ucraineni din Kiev, în frunte cu colaboratorul științific superior al Institutului de Arheologie al Academiei de Științe din Ucraina, Irina V. Fabricius (1882-1966) [39], nu departe de satul Copanca, lângă lacul Rotunda din fostul județ Bender, va efectua cercetări de suprafață în baza invitației Institutului Moldovenesc de Cercetări Științifice în domeniul Istoriei, Economiei, Limbii și Literaturii [40]. De asemenea, vor fi examinate de către acest grup de arheologi și zonele din împrejurimile orașului Tiraspol și ale satelor Parcani, Ternovca, Sucleia, Cioburciu etc. Ei au marcat pe hartă, în apropierea satelor Chițcani și Copanca, o serie de movile și vestigii ale câtorva așezări ale geților (dar pe care le considerau ale sciților, deoarece pe atunci încă nu se cunoștea despre cultura getică în spațiul Pruto-Nistrean) și ale culturii Cerneahov [41].

Totuși, cercetările arheologice de bază și sistematice pe teritoriul Moldovei s-au început abia în anul 1946 și au fost coordonate, conform deciziei Sovietului Poporului al RSSM din data de 21 decembrie 1945, prin care se hotăra organizarea cercetării arheologice în Moldova. Se considera că anterior nu au fost întreprinse astfel de cercetări, în special în perioada anilor 1918-1944 [42].

Prima expediție a început la 30 iunie 1946, după planul și sub conducerea academicianului P.P. Efimenko [43] și a avut următoarea componență: G.D. Smirnov, șef-adjunct al cercetărilor arheologice din Moldova, trimis de la Institutul de Arheologie al Academiei de Științe a RSS Ucrainene, cercetătorul științific superior I.I. Mișceriuk, cercetătorul științific inferior V.M. Adiasevici de la Filiala Moldovenească, aspirantele Institutului de Istorie a Culturii Materiale al Academiei de Științe a URSS, A.V. Gusarkina și O.D. Dașevskaia, precum și aspiranta Universității de Stat din Moscova, A.I. Meliukova [44].

Printre primele expediții arheologice vom aminti aici și expediția complexă organizată de Institutul de Istorie a Culturii Materiale al AȘ a URSS și Institutul de Istorie, limbă și literatură al Filialei Moldovenești a Academiei de Științe a URSS sub conducerea generală a lui T.S. Passek și M.V. Voievodski (1903-1948) din vara anului 1947, care avea drept scop cercetarea monumentelor paleolitice și tripoliene [45]. Din 1950, în RSSM va activa expediția arheologică Pruto-Nistreană condusă de către G.B. Fiodorov (1917-1992), care se preocupa de studierea monumentelor din evul mediu.

O atenție deosebită în RSSM era acordată protejării patrimoniului istoric și cultural, inclusiv a celui arheologic și colecționării monumentelor arheologice. Astfel, Sovietul Miniștrilor al URSS, pe data de 14 octombrie 1948, adoptă Hotărârea nr.3898 „Despre măsurile privind îmbunătățirea ocrotirii monumentelor de cultură” care stabilea necesitatea elaborării și adoptării unei Instrucții privind evidența, înregistrarea și întreținerea monumentelor arheologice și istorice. Ea obliga ministerele culturii și alte organe de resort din republicile unionale ca în perioada 1948-1949 să fie puse la evidență toate monumentele arheologice și istorice descoperite, care urmau a fi introduse în Lista de stat a monumentelor de cultură [46]. Hotărârea cuprindea și o anexă intitulată „Regulamentul despre ocrotirea monumentelor de cultură”, conform căreia toate monumentele erau divizate în patru grupuri: monumente de arhitectură, de artă, arheologice și monumente istorice. În anexă erau specificate și condițiile de protecție a monumentelor arheologice, printre care:

- săpăturile arheologice urmau a fi efectuate numai de persoanele autorizate;
- materialul arheologic descoperit urma să fie depozitat, fără a-l lăsa localnicilor care îl foloseau în construcții;
- organizarea zonelor de protecție în jurul monumentului arheologic;
- interzicerea săpăturilor efectuate de căutătorii de comori [47].

Prin Hotărârea nr.133 din 22 februarie 1949 a Sovietului Miniștrilor al RSSM este aprobat „Regulamentul privind evidența, înregistrarea și întreținerea monumentelor arheologice și istorice pe teritoriul RSSM”. Conform acestei hotărâri, toate piesele de patrimoniu depistate în cadrul săpăturilor arheologice urmau a fi transmise Bazei Moldovenești pentru cercetare, după aceasta trebuiau depozitate pentru păstrare și conservare în fondurile Muzeului istoric de Stat al ținutului natal [48].

În concluzie, ținem să precizăm că după cel de-al Doilea Război Mondial au început să fie puse bazele științei arheologice în RSSM, prin crearea instituțiilor academice și universitare care aveau în planurile lor de cercetare și studierea monumentelor arheologice. Astfel s-a format un colectiv de specialiști în domeniul arheologiei, dar care au fost educați în spiritul ideologiei comuniste și direcționați de către organele de partid spre cercetarea acelor probleme care puteau servi mai bine propagandei sovietice. Continuă, de asemenea, politica represivă față de intelectualitatea incomodă puterii, ceea ce a dus la extirparea și la marginalizarea totală a cadrelor calificate chiar și în rândul arheologilor, de care se ducea și așa lipsă pe această bucată de pământ. În mediul cadrelor didactice și al cercetătorilor științifici era o situație obișnuită ca conducerea de partid să dea indicații ce teme trebuiau să fie cercetate și ce teme nu meritau o atenție deosebită.

Referințe:

1. Arhiva Științifică Centrală a Academiei de Științe din Moldova (în continuare – AȘ AȘM). F.1, inv.1/1, d. 91, f.34-39.
2. Academia de Științe a Moldovei: Istorie și contemporaneitate 1946-2006. - Chișinău, 2006, p.28.
3. Ibidem, p.29.
4. Ibidem.
5. Ibidem, p.32.
6. Ibidem, p.32-33.
7. AȘ AȘM, F.1, inv.2, d.31, f.4; d.4, f.20.
8. Academia de Științe a Moldovei..., p.38-39.
9. Chetraru N., Moraru A., Răilean N., Moroșan N. Drama unui savant // Tyrageția. - Chișinău, 2003, p.125-130, 193-217.
10. Colesnic I. Basarabia necunoscută. - Chișinău: Museum, 2002, vol.4, p.210-223 și www.memorial.krsk.ru/martirolog/ad_ak.htm.
11. Arhiva Organizațiilor Social-Politice din Moldova (în continuare AOSPM). F.51, inv.3, d. 5, f.35-41.
12. Ibidem, inv.9, d.3, f.40-47.
13. Cultura Moldovei în anii Puterii Sovietice. - Chișinău: Știința, 1975, vol. 2, partea 1, p.29.
14. Eșanu A. Două intelectualități // Revista Sud-Est. - 2002. - Nr.3. - P.49; vezi și http://www.sud-est.md/numere/20021027/article_28/.
15. Academia de Științe a Moldovei..., p.39.
16. Ibidem, p.40.
17. Ibidem, p.34.
18. Ibidem, p.33.
19. AȘ AȘM. F.24, inv.3, d.73, f.30.
20. Ibidem, F.1, inv.1/1, d.93, f.10-11.
21. Ibidem, d.91, f.99.
22. Формозов А.А. Русские археологи и политические репрессии // РА. - 1998. - № 3. - С.194,197.
23. Левин В. Путь к Орхею // Вокруг Света, ноябрь, 1972, с.3.
24. Piotr Efimenko s-a născut într-o familie de oameni de știință și artiști celebri (Alexandra Yakovlevna și Piotr Savici Efimenko) pe data de 23 noiembrie 1884 în orașul Harkov. A fost un arheolog emerit al Uniunii Sovietice, fiind supranumit și „patriarhul paleontologiei”. Devine doctor în arheologie în anul 1934, iar mai apoi membru al Academiei de Științe din RSS Ucraineană (1945). Totodată, va fi și membru de onoare al Institutului Regal de Antropologie al Marii Britanii și Irlandei (1943), al Uniunii Internaționale a Istoricilor (1958), membru al Institutului Italian de preistorie și protoistorie din Florența (1960). În 1904-1906 își face studiile la Facultatea de Istorie a Universității din Harkov. În 1906 a fost exmatriculat pentru activitățile sale revoluționare, iar în perioada anilor 1906-1912 va studia la Facultatea de Fizică și Matematică (Catedra de Științe Naturale, specialitatea – arheologia preistorică), la Universitatea din Sankt Petersburg, după care face aspirantura. A împlinit timp de doi ani (1913-1915) un voiaj în jurul lumii, vizitând centrele științifice de cercetare și muzeele din Europa de Vest și Europa de Sud, Africa de Sud-Vest, Asia de Sud, China și Japonia. În 1915 a fost ales membru al societății ruse de geografie, antropologie și arheologie. În 1915-1923 va fi colaborator la Muzeul de Istorie din Moscova. În 1923 se întoarce în Sankt Petersburg, lucrând la Muzeul de Etnografie și Antropologie de la Ermitaj al filialei Institutului Culturii Materiale a URSS și în calitate de profesor al Universității din Leningrad. Din 1945 până în 1954 – este director al Institutului de Arheologie din RSS Ucraineană, iar în 1954 se întoarce din nou la Sankt Petersburg, unde se va stinge din viață pe data de 18 aprilie 1969.
25. ANRM. F. P-2261, inv.1, d.17, f.5.
26. Chetraru N.A. Din istoria arheologiei Moldovei (Basarabia și Transnistria). - Chișinău, 1994, p.132.
27. Pelivan A. Activitatea arheologului G.D. Smirnov în RSSM // Revista Arheologică. - Chișinău, 2010. Serie nouă. - Vol.V. - Nr.1, p.214-216.
28. AȘ AȘM. F.1, inv. 3, d. 3346, f. 2-3.
29. Історія Національної Академії Наук України (1946-1950). Частина 2. - Київ: Додатки, 2008, с.370.
30. Chetraru N.A. Op. cit., p.133.
31. AȘ AȘM. F.1, inv.3, d.3346, f.2. În privința problemei date a se vedea destăinuirile personale a lui G.D. Smirnov în revista „În jurul lumii”, din luna noiembrie, din anul 1972 (Левин В. Op. cit., p.1-4).
32. AȘ AȘM. F.1, inv.3, d.3346, f.13.
33. Ibidem, f.44.
34. Academia de Științe a Moldovei..., p.234.
35. Marchevici V. Muzeul de Arheologie și Etnografie al Institutului de Arheologie al Academiei de Științe a Moldovei. - Chișinău: Timpul, 1989.
36. Гросул Я.С., Мохов Н.А. Историческая наука МССР. - Москва, 1970, с.50.

37. Отделение исторических наук. Отчёт о научно-исследовательской и научно-организационной деятельности Молдавского филиала АН СССР за 1995 г. // АȘ АȘМ. F.1, inv.1/1, d.93, p.2.
38. Адияевич В.М. Историко-археологическая справка о состоянии Молдавии на 1 января 1946 г. - Кишинёв, 1946 // АȘ АȘМ. F.3, inv.2, d.16, p.9. Este necesar să precizăm că aceste informații ale lui V.M. Adiaevici, cu părere de rău, nu sunt nici confirmate și nici infirmate de alte surse documentare. Vizita academicianului P.P. Efimenko în RSSM reprezintă o enigmă și în același timp o provocare pentru viitoarele cercetări. În ceea ce privește cercetările efectuate de N.N. Moroșan în perioada interbelică în locul numit „La Perla”, a se vedea: Moroșan N. Noi contribuții preistorice asupra Basarabiei de Nord. Academia Română. Memoriile secțiunii științifice, seria III, t. VI, mem.1 (București 1929) și Кетрапу Н.А., Памятники эпох палеолита и мезолита. - Кишинев 1973, с.6.
39. Irina Vasilevna Fabricius s-a născut la 30 mai 1882 în Kiev. A absolvit școala superioară de fete din Petersburg. A lucrat în Muzeul din Herson (1923-1931). La început a lucrat în acest muzeu în calitate de custode, după care a devenit și director. În 1934-1935 a activat la Ermitaj, iar în perioada anilor 1935-1936 devine colaborator științific în cadrul Institutului de Istorie a Culturii Materiale. Din anul 1951 este candidat în științe istorice în cadrul Institutului de Arheologie al АȘ a RSS Ucrainene. A studiat arheologia sciților, îndeosebi s-a specializat în studierea „stilului animalier” al monumentelor scitice.
40. Адияевич В.М. Op. cit.
41. Фабрициус И.В. Отчет о разведке Молдавской Днестровской экспедиции в 1945 г. Отчеты экспедиций Института истории языка и литературы МФ АН СССР за 1945-1947 гг. // Arhiva Arheologică a MNAIM, d.491, f.41-48.
42. Смирнов Г.Д. Итоги археологических исследований в Молдавии в 1946 году // ANRM, F.P. - 3330, d.2, f.1; Idem. Отчётные материалы по археологическим исследованиям Молдавии за 1946-1953 годы. - Кишинёв 1953 // Arhiva Arheologică a MNAIM, d.385 ”А”, f.1.
43. Смирнов Г.Д. Отчётные материалы по археологическими исследованиям Молдавии за 1946-1953 годы.
44. Ibidem.
45. Arhiva Arheologică a MNAIM, d. 491, f. 115 și d.491, f.82.
46. Охрана памятников истории и культуры: Сборник документов / Составитель Г.Г. Анисимов. - Москва: Советская Россия, 1973, с.65.
47. Ibidem, p.73.
48. ANRM, F. P-2261, inv.1, d.159, f.44. 4: F-Государственный историко-краеведческий музей МССР Министерства культуры МССР. Дело 159 – Приказы Министерства культуры МССР, 1955-1957гг.

Prezentat la 30.04.2010